

Helte opkalder man steder efter: Knud Rasmussen på kortet

Af Rolf Gilberg

I tidligere tid – og den er måske ikke så længe siden, som man forestiller sig – dryssede den opdagelsesrejsende ofte navne ud over såkaldt »nyt land« til ære for slægt og venner og især for de, som havde støttet rejsen økonomisk. Sjældent forestillede den hvide mand sig, for det var mest hvide mænd, som optrådte i rollen som opdagelsesrejsende, at lokale folk i de afkroge af verden (set fra et europæisk synspunkt), hvor deres opdagelse bragte dem, gennem generationer selv havde haft navne på deres eget sprog for steder i deres land. I nyere tid er man dog ved at anerkende de lokale stednavne.

I de meget tyndtbefolkede områder har man ikke haft behov for at hæfte navne på alt muligt i naturen. Her er der så stadig »hvide« pletter, hvor man kan hædre betydningsfulde mennesker og gøre dem udødelige ved at anbringe deres navn på et stykke særpræget natur.

Mennesker lever ikke længe et sted, før de begynder at finde på navne eller betegnelser til den omgivende natur for i samtaler med hinanden at kunne referere entydigt til samme sted. Det er

praktisk at have forskellige navne på forskellige dele af det omgivende miljø for at undgå misforståelser.

Det er ikke ualmindeligt at hædre sine helte ved at opkalde steder efter dem. På den måde bliver de udødelige og deres navne flyder gennem generationer, som jævnligt vil få begrundelsen for navngivningen og dermed hædning af helten.

Lad os for eksempel se på helten, polarforskeren Knud Johan Victor Rasmussen (7. juni 1879–21. december 1933).

Sammen med Ludvig Mylius-Erichsen (1872–1907) og Harald Viggo Moltke (1871–1960) var Knud Rasmussen hovedkraften i Den Danske Litterære Grønlands Ekspedition 1902–1904. I 1903 krydsede de Melville Bugten på hundeslæde som de første i hundrede år. På turen nordpå var Knud Rasmussen med til at navngive et forbjerg i bugten syd for Naserssarfik (Red Head), næsten dér, hvor 75° nordlig bredde skærer Grønlands vestkyst, efter sin far: Kap Chr. Rasmussen. Christian Vilhelm Rasmussen (1846–1918) var præst og lærer ved seminariet i Ilulissat/Jakobshavn

(1869–1895) og præst i Lynge, Danmark (1896–1918). Nogle gange ser man navnet på det kap som kun: Kap Rasmussen.

På vej nordpå i 1902 overvintrede den Danske Litterære Grønlands Ekspedition i Ilulissat/Jakobshavn, hvorfra man benyttede muligheden for at aflægge Diskøen et besøg. Det blev til en slædetur på tværs af øen, og Porsild i Godhavn foreslog senere navnet 'Knud Rasmussen Nanutak' – navnet blev autoriseret af stedsnavneudvalget 27. april 1955 – til et 1052 meter højt bjerg (69° 37' nord, 52° 55' vest) på den sydøstlige del af Diskøen. Nabobjerget hedder Porsilds Nanutak. De rager begge op gennem Storbræen, hvor et andet højdepunkt hedder Moltkes Gletscher (1400 meter over havet).

Samme ekspedition gav 1903 Knud Rasmussens navn til en gletcher i bunden af Wolstenholme Fjord, Thule Distrikt: Knud Rasmussen Gletcher eller Knud Rasmussen Bræ. De andre ekspeditionsmedlemmer fik også steder opkaldt efter sig. Således blev bræen syd for Knud Rasmussen Bræ kaldt Harald Moltke Bræ. Rasmussen og Moltke var meget gode venner, så det var meget passende, at deres navne kom til at ligge tæt ved hinanden på kortet.

Danmark Ekspeditionen til Nordøstgrønland i 1906–1908 under Mylius Erichsens ledelse anbragte Knud Rasmussens navn på et kap, Kap Knud Rasmussen, hvor Heilprin Land rager ud i Independence Sund, som ligger lige syd for Peary Land. Det kap, som på den modsatte side af Jørgen Brønlunds Fjord rager ud i Independence Sund, fik

meget ápropo navnet: Kap Harald Moltke.

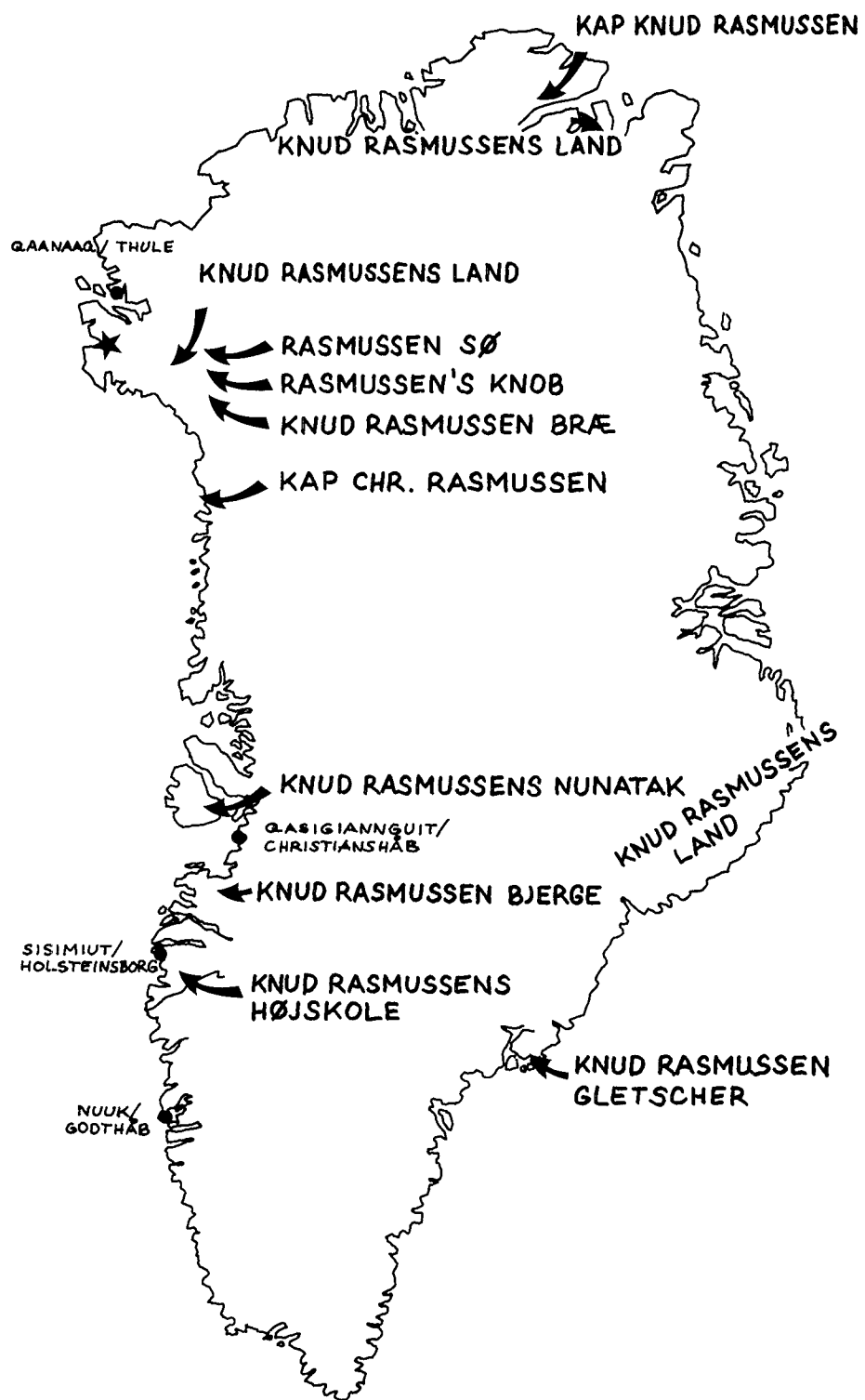
Operation Ice-Cap 1953–1954 var en gruppe forskere og militærfolk udsendt af USA's regering til at undersøge naturforholdene i landet, som omgav den da nyoprettede Thule Air Base (bygget 1951–1953). Mange nye navne blev skrevet på kortet, blandt andet: Rasmussen Lake eller Rasmussen Sø. Denne sø ligger i lavlandet foran Knud Rasmussen Bræen.

Samme ekspedition gav et fritliggende bjerg i lavlandet for foden af Knud Rasmussen Bræen mellem Rasmussen Søen og kysten navnet: Knøsen eller på engelsk Rasmussen's Knob. Igen en hentydning til Knud Rasmussen.

I 1937 besøgte Den Polske Grønlands Ekspedition, under ledelse af A. R. Zawadzki, landet bag Qasigiánguit/Christianshåb. Derinde navngav man Knud Rasmussen Bjergene. Dette navn autoriserede stedsnavneudvalget 3. juni 1954.

Udvalget vedrørende Stedsnavne på Grønland godkendte på et møde den 2. februar 1935 at tildele hele landet på Grønlands østkyst mellem Kangerdlugssuaq og Scoresby Sund navnet: Knud Rasmussen Land. Det blev gjort til ære for Knud Rasmussen, fordi det netop var denne kyststrækning han udforskede på sin sidste ekspedition, 7. Thule Ekspedition.

På samme navneliste (nr. 68699:18) var der et forslag om at kalde Kangerdlugssuaq for: Knud Rasmussen Fjord. Det blev dog afslået, dels fordi man mente, at »Knud Rasmussen sikkert vilde have været imod, at et grønlandsk

navn blev ændret« til et dansk, og dels fordi navnet Kangerdlugssuaq kun forekom eet sted på Østkysten og derfor kunne opfattes som et egentlig stednavn, i modsætning til Vestgrønland, hvor det forekommer mange steder og hvor det ofte er en mere generel betegnelse.

Da Stednavne Komiteen for Grønland senere ønskede at hædre Knud Rasmussen, flyttede man dette navn og gav det 27. april 1954 til et kæmpestort område i Nordgrønland strækkende sig fra den nordlige del af Melville Bugten i Vestgrønland til Danmarks Fjord i Østgrønland. Dette kæmpeland hedder nu Knud Rasmussens Land. Det var ikke noget tilfældigt land man valgte. For hen over dette område, både ude langs kysten og inde på Indlandsisen, slædede Knud Rasmussen på både Første og Anden Thule Ekspedition.

Hermed er Knud Rasmussens navn dog ikke begrænset til Grønland. 1960–1962 opførte man i Sisimiut/Holsteinsborg en højskole, Grønlands eneste højskole, som bærer Knuds navn: Knud Rasmussinip Højskolia/Knud Rasmussens Højskole.

Også i Danmark har Knud Rasmussen gjort stort indtryk på menneskene, ikke færre end 14 veje har fået navnet: Knud Rasmussens Vej, nemlig: 6700 Esbjerg, 7000 Fredericia, 9900 Frederikshavn, 3300 Frederiksværk, 7400 Herning, 9800 Hjørring, 7500 Holstebro, 3390 Hundested, 7430 Ikast, 3540 Lyngby, 2860 Søborg, 7100 Vejle, 9210 Aalborg SØ og 8200 Århus N.

Hundested var et særligt sted for Knud Rasmussen. 1917 byggede han hus

der. Det blev i 1939 til et offentligt museum, Knud Rasmussen Museum. Der er kræfter igang for at udvide det til Knud Rasmussen Forskningscenter. Siden hans 100-årsdag har der i huset været afholdt et Knud Rasmussen Mindeforedrag.

Min interesse for navnet »Thule« bragte mig til South Sandwich Islands i Sydatlanterhavet, hvor Thule Øen ligger. Da der ikke fandtes gode oplysninger nok i Danmark, kontaktede jeg London. I det fyldestgørende svar fra Dr. Geoffrey Hattersley-Smith, sekretær for Britisk Antarktisk Stednavne Komite i Polar Regions Section af Sydamerika Afdelingen i Foreign & Commonwealth Office, stod der i en bisætning, at der i øvrigt fandtes et Cape Rasmusen på Grahams Land i Antarktis.

Ifølge Hattersley-Smiths kartotekskort skulle »Cape Rasmussen« være opkaldt efter Knud Rasmussen. Kappet var navngivet den 12. februar 1898 af den Belgiske Antarktis Ekspedition 1897–1899 under ledelse af Adrien de Gerlache de Gomery. Navnet »Cape Rasmussen« optrådte på flere kort over området. Det blev i 1955 anerkendt officielt af England. I 1956–1957 viste luftfotos dog, at der ikke rigtig fandtes noget kap på nordsiden af Waddington Bay, og der var intet punkt i naturen, som man kunne sætte navnet på. Det blev derfor bestemt i 1959, at navnet skulle gives til en lille ø, som ligger tæt ved det sted, det formodede kap skulle være. »Cape Rasmussen« blev til Rasmussen Island (65° 15' S; 64° 66' V).

Meget hurtigt opstod der en diskussion med Hattersley-Smith, om det

the First Antarctic Night, 1898–1899» (London 1900): »Spredt ud over Belgica Strædet lå omkring 100 øer og øgrupper. Omkring 50 af dem havde en anseelig størrelse. Øer, kap, bugte, land og bjerge fik mest navne efter ekspeditionens belgiske venner. Dog blev velkendte personer fra andre steder ikke glemt. Bevis på det en Nansens Ø og Neumayer Kanal. Hver officer ombord fik den ære at uddele nogle navne. Derfor fik 2 øer, som det tilfaldt mig at navngive, navne efter min hjemby og den første borgmester for Stor New York: Brooklyn og Van Wyck Øerne.« Udover at nævne »Cape Rasmussen« på kortet i sin bog, giver Cook ingen forklaring på dets oprindelse.

Korrespondance med Adrian de Gerlache de Gomery's sønner har ikke bragt mere frem om »Cape Rasmussen«. Der står tilsyneladende intet i ekspeditionens papirer om, hvem denne Rasmussen var.

På kortet i Georges Lecointe's bog »Im Reiche der Pinguine«, Halle 1904, kan man se lige nord for »Cape Rasmussen« en øgruppe Danebrog Øerne, blandt hvilke nogle øers navne lyder danske: Hovgaards Ø, Vedels Ø, Lunds Ø. Måske er der her forbindelse til »Cape Rasmussen«. Hovgaard Øen blev opkaldt efter Andreas Peter Hovgaard (1853–1910), kaptajn i den danske flåde. Han hjalp ekspeditionen med dens forberedelser.

Ser man sig omkring efter en Rasmussen, som i slutningen af forrige århundrede var så kendt, at en udenlandsk ekspedition ville opkalde noget efter denne person ved Sydpolen, så er mit

bedste bud marinemaleren Jens Erik Carl Rasmussen (1841–1893). Han blev kendt for sine Grønlandsbilleder efter et besøg dér i 1870. Iøvrigt malede han meget skibe og kystlandskaber. På sin anden rejse til Grønland faldt han overbord på hjemrejsen den 1. oktober 1893 og druknede i Atlanterhavet.

Alle de norske medlemmer kunne let have enten set hans malerier eller hørt om hans tragiske død. Cook besøgte Manittsoq/Sukkertoppen 1894 på vej med en ekspedition, som skulle udforske Nordgrønland. Det blev ikke til noget, for skibet MIRANDA løb på et blindt skær. En amerikansk fiskeskonnert kom ekspeditionen og de medfølgende turister til hjælp. Man forsøgte at bugseri MIRANDA tilbage til USA, men den sank i Davisstrædet. På denne tur kunne Cook have hørt om Carl Rasmussens uheld. Cook huskede ham måske særligt, fordi hans skib også var forsvundet i Atlanterhavets bølger.

Med nogen rimelighed kan man således antage, at »Cape Rasmussen« blev opkaldt efter maleren Carl Rasmussen.

Jens Erik Carl Rasmussen

blev født i Ærøskøbing 31. august 1841 og druknede i Atlanterhavet 1. oktober 1893. Han var søn af skræddermester (senere kæmner) Johan Arenth Rasmussen og Caroline Sophie Kaas. Hans forældre var fattige og havde foruden Carl 12 børn, så der var ikke meget tilovers til det enkelte barns uddannelse. De blev anbragte i stillinger, så de så tidligt som muligt kunne klare sig selv. Carl kom som 15-årig efter konfirmationen i hosekræmmerlære i København og blev ud-

lært i 1861. Men han var mere interesseret i tegning, og i København havde han mulighed for at se mange kunstarter. Det gjorde stærkt indtryk på ham, og hans lyst til tegning blussede op. Allerede vinteren 1859–1860 fik han vejledning i tegning hos arkitekterne Hans J. Holm og C. V. Nielsen. Den følgende vinter malede han hos dyremaleren J. D. Frish. 1861 besøgte han Skotland som skibsdreng sammen med en slægtning på et handelsskib og malede fra turen en del søbilleder.

Januar 1862–april 1866 studerede han på friplads ved Kunstakademiet i København. Derefter var han 2 vintre elev hos landskabsmaleren Carl F. Aagaard, som fandt ham talentfuld.

1863 debuterede han på Charlottenborg med billedet »Søstykke, Motiv fra Skagen«. Han udstillede fra da af hvert år på Charlottenborg til 1894, kun med pause 1872–74. Især hans marinebilleder tiltrak sig publikums interesse. Af andre udstillinger kan nævnes (a) Paris 1878, (b) 18. november udstilling 1882, (c) Nord. udstilling 1883 og 1888, (d) Chicago 1893, (e) Rådhusudstilling 1901, (f) London 1907, (g) Grønlandsudstilling 1921 i 200-året for Egedes landgang og (h) udstilling af lægeportrætter 1922.

Carl fik rejsestipendier fra Akademiet 1865, 1867 og 1872 samt Raben-Levetzau Legat i 1891.

Hans første store rejse gik i 1870 til Grønland, hvor han tilbragte et års tid. Han hjembragte mange forarbejder til billeder, der de følgende år skaffede ham stor anseelse som dygtig og selvstændig kunstner. I tæt forening mellem mennesker og landskab gav han et levende bil-

lede af grønlændernes liv på det tidspunkt. »Det etnografiske indhold i billederne overstiger dog langt det kunstneriske, han var tør som kolorist, og noget stærkt blik for den psykologiske skildring ejede han ikke,« skriver en kritiker.

S. Müller skriver i »Nyere Dansk Malerkunst« 1884:286: »I 1872 udstillede han et større Arbejde, »Midnatsstemning ved den grønlandske Kyst«, der blev købt til Malerisamlingen på Christiansborg, og samtidig et »Billede fra Grønland; de indfødte danse Fangedans«, hvormed han aabnede Rækken af de Malerier, i hvilke Figurerne spille en fremragende Rolle. Fra nu af vare Rasmussens »Grønlandsbilleder« sikre paa at blive modtagne med Opmærksomhed, hvor de kom frem; man glædede sig over den friske og selvstændige Opfattelse af de ejendommelige Landskabsmotiver og over den Elskværdighed og det milde Lune, hvormed der var fortalt om de skikkelige og for evropæiske Øjne saa pudserlige smaa Eskimoer. Som Hovedstykker af denne Suite kunne nævnes det lille »Fader og Søn paa Søen« og »Ved Vintertid i Grønland, de unge more sig«, begge 1874, samt »Bedstefader paa Søen med de smaa«, 1875, og »En Junidag paa Godthaabs Fjord«, 1878.«

1872–1873 tog han på en Europarejse til Holland, Belgien, Frankrig, Italien, Østrig og Tyskland. 1878 besøgte han både England og Paris.

Carl Rasmussen giftede sig 3. september 1874 i København med Anna Ægidia Rasmussen (født i København 19. september 1852, død i Marstal 22.

juni 1931). Hun var datter af snedkermester Jakob Christian Rasmussen og Henriette Cathinca Stollenweick.

Erik Schiødte skrev i Illustreret Tidende (5. nov. 1893): »Carl Rasmussen var et sjældent godt Menneske og en udmærket Søn mod sine gamle Førældre; i de senere Aar angrebedes han af religiøse Skrupler, som ikke alene stærkt paavirkede hans Sind i det daglige Liv, men endog – efter en Art Pilgrimsrejse til det hellige Land – forledte ham til et saadant kunstnerisk Misgreb, som det store bibelske Billede, han udstillede i 1877: »Jesus sover paa Genezareths Sø«. – Længst vil hans grønlandske Billeder holde sig; han viser sig i dem som en frisk og ejendommelig Kunstner med sit bestemt formede Præg.«

I 1880 flyttede han tilbage til Ærø og slog sig ned i Marstal. Han malede igen motiver fra sølivet omkring øen.

Med årene sank hans humør til melankoli. Han længtes ofte tilbage til Grønland med dets strålende farver og underlige liv. Han håbede, at et nyt ophold i Grønland skulle bedre hans sind.

I en skrivelse af 4. maj 1893 fra Direktoratet for den Kongelige grønlandske Handel til inspektøren for Nordgrønland meddeltes det, at indenrigsministeriet har tilladt marinemaleren Carl Rasmussen at følge med briggen PERU på dens rejse det år til forskellige kolo-

nier i Grønland og tilbage igen. PERU's sejlplan med skibsfører E. Faltings var for 1893, afgang fra København 30. april, besøg i Qeqertarsuaq/Godhavn, Upernavik og Umanak og hjemkomst 14. oktober.

Bodenhoff skriver (»Lyse Minder«, 1915:189): »Paa Hjemreisen stod han en Dag – skibet var midt i Atlanterhavet – og malede helt agter ude bag ved Rattet oppe paa den ophøjede Plads, som danner Afslutningen paa Skibsdækket og hvor Rælingen er meget lav og gaar skraat tilbage.

Rorsmanden var den sidste, der havde set ham staaende der med sit Staffeli og malende et Billede af Havet.

Lidt senere, da Rorsmanden atter saa sig om efter ham, var den lille Malers Plads tom; kun Staffeliet med hans ufuldendte Arbejde stod tilbage.

Man mente, at han var traadt et Skridt baglæns, som jeg saa ofte havde set ham gøre, for at betragte sit Arbejde i nogen Afstand, at han har glemt den skraa, lave Ræling, er snublet over den og saa er tumlet bag ud, ned i Kjølvandet. Skibet vendte og søgte efter ham en hel Time; men han var intet Steds at øjne.«

Politiken slutter en kort forsidenotits tirsdag 17. oktober 1893 med: Den afdøde kunstner efterlader sig hustru og mange børn.

»Fangerdansen« i Grønland.

Under denne overskrift blev maleren Carl Rasmussens billede bragt i »Illustreret Tidende« 5. juli 1874. Som forklaring til billedet skrev man følgende: »... Hver Dag et Skib ligger ved en Coloni, betragtes af de Indfødte som en Festdag. Samtalen er livlig og Losning og Ladning foregaae under stadig Munterhed, ja enkelte Aftener er der Dands, og herved, medens en eller to Violiner ere i Gang, culminerer Glæden. De mest yndede Dandse ere et Slags Ottetour og »Fangedansen«, hvilke oprindeligt ere danske Nationaldandse. Medfølgende Billede, som vil være vore Læsere bekendt fra Konstudstillingen paa Charlottenborg i 1872, er malet i Grønland og forestiller den sidste af de to nævnte Dandse. Samtlige Figurer ere Portraiter; i Midten sees det dandsende Par, tilhøre Mænd og Dreng, og tilvenstre Kvinderne. Tilhøre ere de ældre Mænd samlede om Snapsen, som udskjenkes paa Colonibestyrelserens Regning. At den smager, er vist og sandt, thi den er sjelden, da Handelen med spiritueuse Drikke er forbudt, dog faae de voxne Mænd i hele Grønland paa Kongens Fødselsdag hver en Snaps Brændevin. Klokken 10 til 11 er Dandsen forbi, og de Yngre flokkes i smaa eller større Grupper paa de nærmeste Fjelde, udbvile sig og nyde den glimrende lyse Sommernat, medens de Ældre tye til Husene ...«